

6.1. Riigiülese Euroopa Liidu kodanikeühiskonna käsitlus

Paljude Euroopa kodanikeühiskonda käsitlevate autorite huvikeskmes on nn Euroopa *polise* ehk rahvusriiki ja selle ühiskonda meenutava sügavalt lõimunud poliitilise ühisruumi kujunemise võimalused. Selles käsitluses leitakse, et liit pole kodanikeni jõudnud, aga peaks seda tegema. Leitakse, et kodanikud tunnevad võõristust Euroopa Liidu suhtes ning jätkuvalt on vaja sellest üle saada, tuues Liidu kodanikele lähemale (Olsen 2003: 91).

Tänast Euroopa Liitu iseloomustab olukord, kus kodanike ja Euroopa Liidu vaheline side on nõrk. Õiguslike, halduslike ja poliitiliste arengute ebaühtluse tulemuseks on demokraatiavajak (Delaney jt. 2003: 95). Euroopa kodanikud osalevad ühisruumi poliitilistes protsessides tagasihoidlikult. Euroopa Liidu kodaniku seisundist on vähene ettekujutus ning sellele ei pöörata tähelepanu. Ennast ka ei samastata esijoones Euroopaga, mille ühe põhjusena võib nimetada “Euroopa” mõiste ähmasust ja ühest määratlematusest, mis on tingitud identifitseerimise aluste paljususest – tegemist on nii ideega, institutsioonide süsteemiga, riikide rühmaga kui inimrühmaga.

Joseph Weileri arvates saab demokraatiavajaku probleeme vähendada, edendades kokkukuuluvustunnet Euroopa Liidus edendada Euroopa *demos*´e e rahva, poliitilise avalikkuse loomise abil. Oluline on arendada supranatsionaalseid jõude ja identiteete, mis tähendaks kodakondsuse loomist erinevaid valdkondi hõlmava kodaniku ühiskonna õiguste ja kohustuste baasile. Rahvuse ja kodakondsuse ehk õiguste ja identiteedi lahutamine omavahel võimaldaks kujuneda *multiple demoi*´l, mis tähendab kuuluvuste ja identiteetide paljusust. Indiviid kuuluks samaaegselt paljudesse riikide ülestesse üksustesse e *demoi*´desse (Shore 2004: 35). Habermas nimetab Weileri pakutud mudelit põhiseaduspatriotismiks.

Habermas leiab, et rikkalikum Euroopa Liidu tasandil ühtselt tagatavate põhiõiguste hulk tõstaks kodanike lojaalsust ja poolehoidu Euroopa Liidu ja selle integratsiooni vastu. Immigrandid võtaksid omaks liberaalsed põhiseaduslikud printsiibid ning demokraatlikud poliitilised traditsioonid, kuid samaaegselt ei sunnitaks neid liikmesriigis assimileeruma kultuuriliselt. Põhiseaduspatriotism ei tauni mitmikkodakondsust ega nõua naturalisatsiooni puhul muid tingimusi peale elamise. Liberaalses demokraatias saab kodanikelt oodata lojaalsust põhiseaduse, mitte kultuurilise ühisidentiteedi suhtes. Põhiseaduspatriotism soosib pigem vabariiklikke ja liberaalseid traditsioone kui rahvusriiklust. Mudel peaks sobima Euroopa Liidule ka seetõttu, et mõistab Euroopa rahvuslike identiteetide püsivat

mitmekesisust. Põhiseaduspatriotism rõhutab poliitilist lojaalsust, mis ei tugine rahvusele. Seega peaks mudel sobima ka rahvuslastele, kes kaitsevad liikmesriikide rahvuskultuuride püsimist (Bauböck 1997).

Põhiseaduspatriotismi riigiülese Euroopa Liidu kodakondsuse mudelit, mis põhineb demokraatlikul pühendumusel ja õiguslikul kodanikuseisundil ja on lahutatud emotsionaalsest kiindumusest ning jagatud ajaloost, nimetatakse eliitlikuks, steriilseks ja elutuks kodakondsuse vormiks. Sotsiaalses ja subjektsuse mõttes pole tegemist kodakondsusega. Rahvast e demos't saab moodustada üksnes jagatud ajaloo ja traditsioonide võtmes. Mõeldamatu on ühiskonnal eksisteerida ainult kodaniku võtmes (Shore 2004: 36).

Bauböck (1997) märgib, et põhiseaduspatriotism vajab toimimiseks välja kujunenud ruumi ja kogukonda nagu selleks on riigid. Euroopa Liidu tasandil ei suudaks kodakondsuse institutsioon üksinda luua sellist ruumi. Ainuüksi põhiseaduspatriotismist ei piisa, et liita inimesi poliitilisse kogukonda. Rahvusriigis on rahvuslik identiteet võtmetegur, mis liidab inimesi ning loob neis lojaalsustunde oma kogukonna vastu. Euroopa Liidu tasandil jääks Liidu kodakondsusest üksinda väheks, et luua ühist identiteeti (Bauböck 1997). Vaja on enamat – kollektiivset identiteeti – mis tekitaks kokkukuulumise tunde (Bauböck 1997; Shore 2004: 36).